

ARTYKUŁY

ANTONI MICKIEWICZ,
BOGDAN M. WAWRZYŃIAK
*Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy*

PRZEBIEG KSZTAŁCENIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO KADRY DORADCZEJ W OKRESIE PRZEDAKCESYJNYM I PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ¹

1. Wstęp

W dobie szybkiego przyrostu i pojawiania się innowacji o charakterze technicznym, agrotechnicznym, biologicznym, żywieniowym, itp., zachodziła potrzeba zorganizowania odpowiedniego systemu upowszechniania i wdrażania postępu rolniczego. Postęp jest motorem zmian, generuje przy tym innowacje, które dzięki mechanizmom dyfuzji przenikają do gospodarstw rolnych i rozprzestrzeniają się z tempem uzależnionym od jakości środowiska wiejskiego. Stopień absorpcji postępu stanowi o potencjale intelektualnym ludności wiejskiej i ich otwartości na zmiany.

W Polsce na linii transmisji innowacji od nauki do praktyki funkcjonowała służba doradcza, która swoją misję spełniała w różnych uwarunkowaniach organizacyjnych i gospodarczych. Wysokie oczekiwania rolników wobec doradców nie zawsze szły w parze z kompetencjami i uprawnieniami tej służby, których ograniczenia wynikały z braku należytego wyposażenia w narzędzia pracy doradczej. Od 2004 r. na mocy ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego polski system doradztwa został dostosowany do europejskiego systemu, poprzez ewolu-

---

¹ Projekt badawczy został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

cyjne przyjmowanie prawodawstwa unijnego i wprowadzanie procedur zmierzających do stosowania wymogów wzajemnej zgodności.

W okresie przystępowania Polski do Unii Europejskiej okazało się, że nasze postępowanie zmierzające do podnoszenia produktywności rolnictwa napotyka na bariery, w postaci wysokich norm i standardów zmierzających do ochrony środowiska przyrodniczego. Na pierwszy plan wysunięto kształtowanie obszarów wiejskich, krajobrazu i dbanie o dobrostan zwierząt, które nabrały priorytetu wobec poprzednich poglądów o sposobach intensyfikacji rolnictwa. Dużego znaczenia nabrała regulacyjna funkcja UE w zakresie funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego (FAS), który określił, że system ma pomóc rolnikom lepiej rozumieć i przestrzegać zasady UE, dotyczące ogólnie biorąc dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska [Mickiewicz, Wawrzyniak, 2011].

2. Cel i zakres pracy

Podstawowym celem opracowania było scharakteryzowanie systemu szkolenia i doskonalenia zawodowego doradców rolnych. W artykule przedstawiono sposoby przygotowania doradców do spełniania nowej roli, jaką pełnić im przyszło zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i po przystąpieniu kraju do Unii Europejskiej. W tym pierwszym okresie doradztwo funkcjonowało pod wpływem bieżących resortowych rozporządzeń, które miały na celu pomóc rolnikom w przewyciężeniu trudności okresu transformacji systemowej. Pierwszym sygnałem zmian było pojawienie się aktów przedakcesyjnych w postaci SAPARD, ISPA, Phare, które wymuszały potrzebę innego spojrzenia na pomoc doradczą, zwłaszcza wobec wymogów europejskich. Drugim nurtem poczynań doradczych było przygotowanie rolników do przyjęcia pakietów pomocowych, wynikających z dopłat bezpośrednich i planów rozwoju obszarów wiejskich.

Po wstąpieniu do Unii Europejskiej i przyjęciu ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (2004), zobowiązano resort do intencjonalnego przygotowania doradców, do pełnienia roli konsultanta, a jednocześnie do doskonalenia sposobów doradzania w sprawie sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej, przeznaczonej na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich. Doradcy zostali objęci systemem szkoleń, według określonego systemu dydaktycznego, który pozwalał na uzyskanie uprawnień licencjonowanego doradcy lub eksperta.

Kolejny etap kształcenia doradców należy wiązać z przyjęciem PROW 2007-2013, gdzie pojawiło się specjalne działanie związane z korzystaniem z usług doradczych oraz poszerzonym pakietem płatności rolnośrodowiskowej.

3. Sposoby kształcenia doradców w okresie przedakcesyjnym

W okresie, gdy wiadome było, że Polska stanie się członkiem Unii Europejskiej, rolnicy musieli zostać przygotowani do nowych regulacji prawnych wynikających z przynależności do Wspólnej Polityki Rolnej. Mechanizmy WPR z jednej strony pozwalały na korzystanie ze wsparcia finansowego, z drugiej natomiast strony nakładały na producentów rolnych określone obowiązki i sposoby postępowania w obrębie gospodarstwa rolnego oraz wymuszały przestrzeganie norm i zasad wynikających z konieczności spełniania standardów nowoczesnego rolnictwa o wysokiej jakości.

Na pierwszej linii zmian systemowych rolnictwa postawiono doradców, którzy byli już znani rolnikom i dobrze sprawdzali się w poprzednich okresach wprowadzania innowacji rolniczych. Zdawano sobie sprawę, że aby doradcy wypełnili swoją misję, sami powinni być dobrze przygotowani do tej roli. W tym celu uruchomiono cały szereg szkoleń, kursów, seminariów, konferencji, spotkań dyskusyjnych, w trakcie których wizja rolnictwa w strukturach WPR stawała się coraz bardziej przejrzysta.

Praktyczną znajomość zasad Wspólnej Polityki Rolnej doradca mógł skonfrontować podczas tzw. spotkań informacyjno-promocyjnych, organizowanych pod wiodącą rolę Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, z udziałem przede wszystkim doradców, a ponadto przedstawicieli izb rolniczych i banków spółdzielczych, geodetów i członków samorządu terytorialnego. Głównym celem kampanii było zapoznanie rolników z instrumentami WPR, a ponadto ze sposobami wypełniania formularzy wniosków o wpis do ewidencji producentów oraz wnioskami o inne formy płatności, w tym zwłaszcza płatności obszarowej. Starano się uświadomić rolnikom, że wszelkie formy wsparcia otrzymuje rolnik jedynie w oparciu o wypełniony wniosek, nie zaś automatycznie. Wskazywano, że wnioski należy wypełniać corocznie, mimo że rolnik spełniał kryteria dostępu do pomocy finansowej. W trakcie szkoleń rolnicy otrzymywali materiały szkoleniowe, tj. formularze wniosków wraz z instrukcjami, broszury informacyjne, a także przydatne w wypełnianiu wniosków mapy ewidencyjne i wypisy z rejestru gruntów. Podstawową grupę objętą spotkaniami stanowili właściciele, użytkownicy bądź dzierżawcy użytków rolnych o powierzchni powyżej 1 ha.

Działania informacyjno-promocyjne dla rolników o największym nasileniu miały miejsce na przełomie lat 2003/2004, kiedy to odbyło się 40,3 tys. spotkań w miejscowościach wiejskich, w których uczestniczyło ponad 1,1 mln rolników. W tych spotkaniach brało udział 34,3 tys. uczestników zewnętrznych, w tym około 10,1 tys. doradców, co oznaczało, że przeciętnie każdy doradca brał co najmniej dwukrotnie udział w spotkaniach. W trakcie szkoleń doradcy uświadomili sobie,

w jakim zakresie brakuje im wiedzy na temat zasad Wspólnej Polityki Rolnej. Braki te starali się usunąć głównie poprzez samokształcenie, które było możliwe dzięki powstaniu dużej liczby publikacji, informacji zawartej w środkach masowego przekazu oraz coraz powszechniejszemu Internetowi.

4. Kształcenie doradców w kierunku realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006

Mocą rozporządzenia Rady (WE) nr 178/2003 państwa członkowskie zostały zobowiązane do stworzenia systemu doradztwa rolniczego (FAS), za pośrednictwem którego będzie dążyło się do wspomoczenia rolników, aby mogli sprostać kryterium nowoczesnego, a przy tym wysokojakościowego rolnictwa. Dyrektywa powyższa była wytyczną do wydania ustawy z 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji EFOiGR. Na jednostki doradztwa rolniczego nałożono obowiązek informowania rolników o warunkach i trybie udzielania pomocy, prowadzenia szkoleń dla podmiotów i doradzania w zakresie sporządzania dokumentacji, niezbędnej do uzyskania pomocy. Obowiązek wdrożenia dyrektywy spoczywał na ministrze właściwym do spraw rozwoju wsi, który w 2005 r. wydał odpowiednie rozporządzenie dotyczące szkoleń doradców [Rozporządzenie 2005].

Rozporządzenie MRiRW z 2005 r. określało warunki, sposób i tryb prowadzenia szkoleń dla podmiotów, które uczestniczyły w realizacji PROW i zajmowały się doradzaniem w zakresie sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej przeznaczonej na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich. Wprowadzono trzy rodzaje szkoleń, które różniły się tematycznie oraz liczbą godzin dydaktycznych przypadających na dany kurs. Na pierwszy kurs obejmujący tematycznie co najmniej jedno działanie objęte PROW, przewidziano 26 godzin dydaktycznych. Wśród zagadnień będących przedmiotem kształcenia przewidziano omówienie działań objętych planem, w tym przykładowo rent strukturalnych, wspieranie gospodarstw niskotowarowych, grup producentów rolnych, dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE, itp. Na drugi kurs przewidziano szkolenie dla wszystkich działań objętych planem, z wyłączeniem działania „Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt”, dla którego przewidziano 36 godzin dydaktycznych. Różnica między tymi dwoma typami szkoleń dotyczyła wyłącznie liczby godzin dydaktycznych, a nie tematyki wykładów.

Z kolei trzeci program kształcenia adresowany został do doradców, mających zajmować się działaniami rolnośrodowiskowymi. Program szkolenia został opracowany w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z 2004 r., związanego ze

wsparciem i udzielaniem pomocy finansowej na działania rolnośrodowiskowe. Na kształcenie przewidziano 81,5 godzin dydaktycznych, w tym 6 godzin zajęć praktycznych w gospodarstwie rolnym. Ćwiczenia miały uczyć sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej przeznaczonej na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich [Rozporządzenie 2005].

Działania rolnośrodowiskowe w ramach PROW 2004-2006 należały do tej wyjątkowej grupy działań, w których niezbędny był udział doradcy rolnośrodowiskowego. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 2004 r. ośrodki doradztwa rolniczego zostały zobowiązane do doradzania w zakresie sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy. Na rolniku spoczywał obowiązek opracowania, przy udziale doradcy, planu działalności rolnośrodowiskowej oraz prowadzenie rejestru działań realizowanych w ramach programu rolnośrodowiskowego. Doradzanie odbywało się na wniosek producenta rolnego i polegało na informowaniu producenta rolnego o celach, zasadach, warunkach i trybie udzielania pomocy finansowej na działania objęte planem oraz na udziale w sporządzaniu dokumentacji z tym związanej. W 2007 r. liczba doradców rolnośrodowiskowych wynosiła 1671 osób [Krzyżanowska, Tur 2008].

W wyniku przeprowadzonych szkoleń dla doradców wyłoniły się dwie kategorie specjalistów, w tym doradców ogólnorolniczych i doradców rolnośrodowiskowych, którzy otrzymali licencję na wspieranie poczynań rolników, zmierzających do skorzystania w szerokim zakresie z systemu wsparcia finansowego w ramach WPR.

5. Wsparcie doradztwa rolniczego i szkolenia w ramach SPO 2004-2006

Koszty kształcenia doradców pokrywane były przez Centrum Doradztwa Rolniczego oraz przez ośrodki doradztwa rolniczego. Dodatkowe formy szkolenia zarówno dla doradców, jak i producentów rolnych realizowane były poprzez dwa działania zawarte w Sektorowym Programie Operacyjnym 2004-2006 „Wsparcie doradztwa rolniczego” i „Szkolenia”. Wymienione działania realizowane były przez Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA) i miały charakter zadania delegowanego przez ARiMR. Działanie „Wsparcie doradztwa rolniczego” zmierzało do poszerzenia świadczenia usług doradczych na rzecz rolników zainteresowanych uzyskaniem pomocy w ramach pojawiających się funduszy europejskich. Rolnicy mieli poszerzyć swoją wiedzę na temat zasad respektowania dobrych praktyk rolniczych, nowych regulacji prawnych związanych z ochroną środowiska, przepisów sanitarnych i weterynaryjnych.

Pomoc była przyznawana na pokrycie kosztów związanych z przygotowaniem projektów szkoleniowych w ramach PROW, zakupem niezbędnego sprzętu,

a także kosztów poniesionych przez firmy doradcze pomagające beneficjentom w przygotowaniu wniosków PROW i SPO. Zakres pomocy finansowej był ściśle określony i dotyczył świadczenia usług doradczych powstających w trakcie realizacji projektów, przygotowania wniosków o pomoc, sporządzania planów rozwoju gospodarstwa czy organizowanie spotkań informacyjnych.

W działaniu pod tytułem „Szkolenia” realizowane były projekty mające na celu pogłębienie wiedzy zawodowej rolników oraz umiejętności praktycznych osób zaangażowanych w działalność rolniczą. Tematyka szkoleń dotyczyła w szczególności aspektów ekonomicznych funkcjonowania i zarządzania gospodarstwem rolnym, podejmowania nowych, a przy tym rynkowo zorientowanych rodzajów produkcji rolniczej oraz dążenia do dywersyfikacji dochodów. Do ważnych zagadnień zaliczono ochronę środowiska i krajobrazu, dbanie o higienę i jakość produkcji, warunki fitosanitarne i dobrostan zwierząt.

Działanie „Szkolenia” cieszyło się dużym zainteresowaniem, zwłaszcza wśród publicznych instytucji doradczych, chociaż o wsparcie mogły ubiegać się także firmy prywatne. Warunkiem dostępu do wsparcia była kompleksowość złożonych wniosków, doświadczenie w świadczeniu usług doradczych, odpowiednia infrastruktura i zaplecze kadrowe. Wg FAPA w okresie lat 2004-2006 zrealizowano 183 umowy na przeprowadzenie 15383 szkoleń, w których uczestniczyło 414,3 tys. rolników [FAPA, 2008].

6. Szkolenie dla podmiotów objętych wsparciem w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

W ustawie z 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRiROW zobowiązano ministra właściwego do spraw rozwoju wsi do określenia w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte programem. Z kolei w rozporządzeniu MRiRW z 2008 r. ustalono, że każdy program powinien zawierać zakres tematyczny, sposób realizacji oraz termin i miejsce szkolenia [Rozporządzenie 2008]. Program powinien wskazywać metody realizacji poszczególnych tematów szkolenia, w tym opis zajęć w terenie oraz rodzaj pomocy dydaktycznych. Uczestnik szkolenia miał otrzymywać do dyspozycji wykaz materiałów szkoleniowych oraz wykaz osób prowadzących zajęcia dydaktyczne. Szkolenia mogły być prowadzone - w przypadku zajęć teoretycznych - w formie wykładów lub kształcenia na odległość, zaś w przypadku zajęć praktycznych - miały mieć charakter ćwiczeń. Ukończenie szkolenia było zaliczone wówczas, gdy doradca uczestniczył w co najmniej 75% godzin zajęć dydaktycznych objętych programem szkolenia lub w przypadku kształcenia na odległość, gdy zaliczył w drodze elektronicznej co najmniej 90%

zagadnień objętych programem szkolenia. Uczestnikiem szkolenia mógł być doradca, który posiadał wykształcenie wyższe uzyskane na kierunkach rolniczych lub na kierunkach pokrewnych (ochrona środowiska, ogrodnictwo, technika rolnicza i leśna, weterynaria, zootechnika). Na listę doradców rolnośrodowiskowych wpisywano osoby, które posiadały wykształcenie wyższe na kierunku architektura krajobrazu, biologia, ogrodnictwo, lub ukończone kierunki, podobnie jak wymagano przy kształceniu doradców rolniczych. Uzyskanie licencji doradców następowało po złożeniu przed dyrektorem Centrum Doradztwa Rolniczego egzaminu pisemnego z wynikiem pozytywnym, w formie testu sprawdzającego wiedzę i umiejętności z zakresu zagadnień objętych szkoleniem. Uczestnik szkolenia po jego ukończeniu zostawał wpisany na listę doradców rolniczych lub doradców rolnośrodowiskowych.

Na listę ekspertów przyrodniczych wpisywano osoby, które posiadały pisemną rekomendację instytucji naukowej lub dyrektora parku narodowego, krajobrazowego lub wojewódzkiego konserwatora przyrody, w zakresie posiadanej wiedzy i doświadczenia w rozpoznaniu siedlisk przyrodniczych lub działań z zakresu czynnej ochrony przyrody.

Programy szkolenia doradców ukierunkowane zostały głównie na realizację dwóch działań spośród 22 zawartych w PROW 2007-2013, a mianowicie na „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” oraz na „Program rolnośrodowiskowy”. Szkolenia w celu przygotowania doradców do właściwego świadczenia usług doradczych rolnikom w zakresie objętym omawianymi działaniami prowadziło CDR. Na listę doradców rolniczych ubiegających się o status doradcy rolniczego wpisywano osoby, które odbyły szkolenia dla działania związanego z „Korzystaniem z usług doradczych” i legitymowały się zaświadczeniem o ukończeniu tego szkolenia. Doradzanie z tego zakresu miało pomóc rolnikom w sporządzaniu niezbędnej dokumentacji, a przez to umożliwić rolnikom uzyskanie pomocy finansowej w ramach PROW 2007-2013. Program tego typu szkolenia nie został określony w załączniku do rozporządzenia MRiRW, tak jak pozostałe dwa plany, lecz ten obowiązek przekazano CDR. Na listę doradców rolnośrodowiskowych wpisywano osoby, które odbyły szkolenie w zakresie działania „Program rolnośrodowiskowy”, a przy dokonywaniu oceny gospodarstwa rolnego uzyskały wiedzę i umiejętności pozwalające na spełnianie przez rolników minimalnych wymagań wzajemnej zgodności w gospodarstwie rolnym (cross-compliance) oraz bezpieczeństwa i higieny pracy, a także wymagano, aby potrafiły sporządzać ocenę gospodarstwa rolnego. Podobne umiejętności związane ze spełnianiem wymogów wzajemnej zgodności stawiano przed doradcami rolniczymi.

Celem szkolenia doradców w zakresie działania „Program rolnośrodowiskowy” było zagwarantowanie rolnikom prawa do korzystania z profesjonalnej pomocy doradców rolnośrodowiskowych oraz umożliwienie im uzyskania pomocy finansowej w ramach PROW 2007-2013. Pomoc ta okazała się niezbędna z uwagi na fakt, że działanie obejmowało 9 pakietów rolnośrodowiskowych, zaś w ramach każdego pakietu znajdowały się warianty (41 wariantów), które ponadto zawierały zestawy zadań. Zakres tematyczny szkolenia dla działania „Program rolnośrodowiskowy” obejmował łącznie 80 godzin dydaktycznych, w tym 52 godziny teoretyczne (65%) oraz 28 godzin praktycznych (35%). Program szkolenia był więc inaczej skonstruowany, niż w latach 2004-2006, ze znacznym wzrostem zajęć praktycznych, co należy ocenić jako zjawisko pozytywne.

Warunkiem rozpoczęcia realizacji pakietów przyrodniczych w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” było posiadanie dokumentacji przyrodniczej sporządzonej przez eksperta przyrodniczego i to w sezonie wegetacyjnym poprzedzającym rok złożenia wniosku o płatności.

Zakres tematyczny szkolenia został pomyślany w ten sposób, aby szczegółowo omówić 9 pakietów rolnośrodowiskowych, a ponadto zapoznać doradców z systemem pomocy dla rolnictwa i obszarów wiejskich oraz nabyciem umiejętności przygotowania dokumentacji, wraz z planem działania. Zajęcia praktyczne w terenie obejmowały rozpoznawanie ptaków i siedlisk przyrodniczych.

Zakres tematyczny szkolenia dla ekspertów przyrodniczych obejmował osiem godzin dydaktycznych [Rozporządzenie 2008].

7. Kształcenie doradców w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności

Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1698/2005 do czasu przejścia Polski z systemu jednolitej płatności obszarowej (SAPS) na system płatności jednolitej (SPS), beneficjenci programu rolnośrodowiskowego podlegają kontroli w zakresie podstawowych wymagań w zakresie zarządzania (SMR-Statutory Management Requirements) oraz zasad dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska (GAEC- Good Agricultural and Environmental Conditions).

W nowych państwach członkowskich wymogi wzajemnej zgodności wdrażane były w następujących okresach:

- obszar A od 1 stycznia 2009 r. – wymagania w zakresie ochrony środowiska, identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- obszar B od 1 stycznia 2011 r. - wymagania w zakresie zdrowia publicznego, zdrowia zwierząt i zdrowotności roślin,
- obszar C od 1 stycznia 2013 r. – wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt.

Cechą charakterystyczną regulacji prawnych w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności była zasada stopniowego wprowadzanych tych wymogów. Wprowadzone zasady rozpisane zostały na okresy (etapy), rozpoczynając od norm stosunkowo prostych, by potem przejść do norm trudniejszych do realizacji.

Kolejną cechą wprowadzanych zasad była powszechność ich stosowania, ponieważ adresowane były do wszystkich rolników-beneficjentów, którzy korzystają z dopłat bezpośrednich i niektórych działań w ramach II osi tematycznej PROW [Prus, Wawrzyniak, 2011].

W związku z nowymi regulacjami prawnymi Unii Europejskiej, ciężar odpowiedzialności za kształtowanie obszarów wiejskich przeniesiono na dopłaty bezpośrednie (I filar WPR), a nie PROW (II filar WPR). W związku z tym zaszła konieczność przeorientowania kształcenia doradców rolniczych. W rozporządzeniu MRiRW z 2009 r., zmieniającym poprzednie rozporządzenie, doprecyzowano niektóre pojęcia, jak to, że doradca obok posiadania wyższego wykształcenia, musi legitymować się 3 letnim stażem pracy na stanowisku związanym z wykonywaniem doradztwa rolniczego w ODR, CDR, Izbie Rolniczej, itp. Ponadto wpis na listę doradców rolniczych dokonuje się na wniosek osoby ubiegającej się o ten wpis. Poprzednio tego wpisu dokonywał automatycznie dyrektor Centrum. Istotne novum polegało na tym, że doradzcą mogą osoby, które obok szkolenia w zakresie programów rolnośrodowiskowych, odbyły również szkolenia dotyczące minimalnych wymogów wzajemnej zgodności (cross compliance). Ponadto doradcy zostali zobowiązani do uczestniczenia w kształceniu uzupełniającym, prowadzonym przez Centrum, w związku ze zmianą przepisów dotyczących minimalnych wymogów wzajemnej zgodności oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy w gospodarstwie rolnym [Rozporządzenie 2009].

Kolejna zmiana rozporządzenia MRiRW z 2011 r. związana ze szkoleniem doradców, adresowana była głównie do doradców rolnośrodowiskowych oraz ekspertów rolniczych. Doradcy rolnośrodowiskowi zostali zobowiązani do zarejestrowania w systemie teleinformatycznym, administrowanym przez Centrum Doradztwa Rolniczego, planu działalności rolnośrodowiskowej, w rozumieniu przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego [Rozporządzenie 2011].

8. Charakterystyka zbiorowości przeszkolonych doradców rolniczych

Według rozporządzenia MRiRW z 2008 r. doradzcą w zakresie oceny gospodarstwa rolnego pod względem spełniania wymogów wzajemnej zgodności mogą osoby, które wpisane zostały na listę (bazę) prowadzoną przez CDR. Podobnie jest z doradcami realizującymi działania rolnośrodowiskowe. Wynika z tego, że doradcy z wykształceniem średnim, z uwagi na brak wykształcenia wyższego,

nie mogą udzielać porad w wymienionym zakresie. Zjawisko powyższe dotyczyło 926 osób (20,2%) zatrudnionych w ODR, które nie legitymowały się statusem osób z wyższym wykształceniem. W rozporządzeniu nie określono ścieżki podnoszenia kwalifikacji zawodowych osób z tego typu wykształceniem i nie określono ich roli w strukturze ODR.

Ośrodki doradztwa rolniczego i inne podmioty komercyjne dbały o kształcenie swoich doradców, kierując ich na doskonalenie w systemie stacjonarnym lub w systemie kształcenia na odległość. Liczba doradców rolniczych z certyfikatem przewyższa liczbę zatrudnionych, ponieważ baza w CDR obejmuje wszystkie osoby, które w przeszłości ukończyły szkolenia. Skreślenie z listy doradców następuje w sytuacji, gdy podmiot, któremu świadczono usługi doradcze, poniósł szkodę z winy doradcy rolniczego, a ponadto doradca wykonywał czynności doradcze niezgodnie z metodyką doradzania bądź nie uczestniczył w kształceniu uzupełniającym.

Tabela 1

Liczba doradców rolniczych z certyfikatem zarejestrowanych
w bazie CDR w Brwinowie

Województwo	Ogółem zatrudnionych doradców w 2011 r.	Liczba doradców rolniczych z certyfikatem	Procent do ogółu zatrudnionych	Liczba doradców rolnośrodowiskowych z certyfikatem	Procent do ogółu zatrudnionych
Dolnośląskie	316	196	62,0	131	41,4
Kujawsko-pomorskie	253	230	90,9	150	59,3
Lubelskie	423	383	90,5	231	54,6
Lubuskie	157	84	53,5	70	44,5
Łódzkie	299	246	82,3	110	36,8
Małopolskie	267	246	92,1	100	37,4
Mazowieckie	593	570	96,1	225	37,9
Opolskie	130	93	71,5	43	33,1
Podkarpackie	329	253	76,9	123	37,4
Podlaskie	258	261	101,2	183	70,9
Pomorskie	236	164	69,5	126	53,4
Śląskie	200	135	67,5	91	45,5
Świętokrzyskie	231	166	71,9	111	48,1
Warmińsko-mazurskie	200	208	104	167	83,5
Wielkopolskie	483	467	96,7	216	44,7
Zachodniopomorskie	195	133	68,2	122	62,6
Razem	4570	3835	83,9	2199	48,1

Źródło: Niepublikowane dane Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Przy analizie powyższej tabeli należy wziąć pod uwagę fakt, że liczbę doradców z certyfikatem porównywano tylko do zatrudnionych w ODR, nie uwzględniając zatrudnionych w Izbach Rolniczych, CDR, podmiotach komercyjnych i jednoosobowych firmach.

9. Uwagi końcowe

Potrzeby permanentnego kształcenia doradców wynikają z istoty pełnienia tej roli i charakterystyki funkcji. Doradca jest najlepszym przykładem konieczności uczenia się przez całe życie (long-life-learning), ponieważ postęp nie stoi w miejscu, a i sami rolnicy dysponują coraz szerszą wiedzą fachową, którą mogą łatwo skonfrontować z osobą udzielającą im porady. Cechą charakterystyczną doradcy jest fakt, że współcześnie jego wiedza nie przewyższa znacząco wiedzy rolnika, lecz jest ona ukierunkowana na doradztwo wynikające z prawodawstwa WPR. Literatura przedmiotu pełna jest wskazówek, jakimi przymiotami powinni charakteryzować się doradcy, aby dobrze pełnić swoją rolę, a wśród nich wymienia się kompetencję, wiedzę, umiejętności, sprawności, a także powinien posiadać takie dodatkowe cechy, jak: empatię, obiektywność, systematyczność, elastyczność, itp. [Zawisza 2003]. Doradca stojący między ośrodkami kreującymi innowacje, a podmiotami odpowiedzialnymi za ich zastosowanie, powinien posiadać umiejętności przekazania pojawiających się nowych trendów w nauce i skłonić rolnika do podjęcia właściwych decyzji. W świetle nowych dezyderatów UE, rola doradcy sprowadza się do zwiększania wiedzy rolników o wymogach prawnych WPR. Dlatego też, doradztwo powinno w wyraźny sposób odróżniać się od kontroli prowadzonych przez inne podmioty (ARiMR, ARR) w zakresie zasad wzajemnej zgodności lub w celu zapewnienia zgodności z prawodawstwem unijnym.

Doskonalenie zawodowe doradców miało charakter intencjonalny, związany z doradzaniem o charakterze ogólnorolniczym oraz rolnośrodowiskowym. W pierwszym przypadku doradcy byli szkoleni w zakresie działań objętych programem (planem) rozwoju obszarów wiejskich. Cel ten osiągnęto poprzez kształcenie w oparciu o działanie „Korzystanie z usług doradczych”, wzbogacone o przeprowadzanie oceny gospodarstwa rolnego pod względem spełniania wymogów wzajemnej zgodności. Tymczasem kształcenie w zakresie działań rolnośrodowiskowych dotyczyło jednego działania, spośród 22 działań zawartych w PROW 2007-2013. W ramach tego działania doradca był zobowiązany do pomocy przy opracowaniu planu dostosowania gospodarstwa rolnego do wymogów wzajemnej zgodności.

Programy kształcenia i doskonalenia zawodowego doradców adresowane były wyłącznie do osób legitymujących się wyższym wykształceniem. Tymczasem

w ODR pracuje pokaźna grupa doradców z wykształceniem średnim (20,2%), którzy pozbawieni zostali wsparcia profesjonalnego w zakresie podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych.

Rolnicy polscy przez okres ponad ośmiu lat obecności w UE, dobrze przyswoili sobie istotę oraz zasady Wspólnej Polityki Rolnej. Wydaje się ponadto, że okres uczenia rolników wypełniania wniosków mamy za sobą. Nowy etap doradzania należy rozpatrywać poprzez perspektywę budżetową WPR na lata 2014-2020, która kładzie nacisk na wzrost środków na rzecz usług doradztwa rolniczego, a szerzej biorąc na rozwój rolnictwa opartego na wiedzy. Doradcy funkcjonujący w systemie FAS powinni być odpowiednio wykwalifikowani i odbywać regularnie szkolenia. W perspektywie WPR do 2020 r. potwierdzono, że ustanawiając system doradztwa dla beneficjentów należy brać pod uwagę podstawowe wymogi w zakresie zarządzania gospodarstwem oraz normy w zakresie zasad dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska.

LITERATURA

1. FAPA, 2008, Działanie 6, Szkolenie zawodowe, Warszawa.
2. Krzyżanowska K., Tur P. (2008): Szkolenie kandydatów na doradców rolnośrodowiskowych w opinii uczestników, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4.
3. Mickiewicz A., Wawrzyniak B. M. (2011): Prawodawstwo unijne w zakresie kształtowania systemów doradztwa rolniczego, Zagadnienie Doradztwa Rolniczego, nr 2.
4. Prus P., Wawrzyniak B. M. (2011): Charakterystyka regulacji prawnych Unii Europejskiej w zakresie wymogów wzajemnej zgodności, SERiA, Zeszyt 4, Poznań.
5. Zawisza S. (2003): Procesy komunikowania w doradztwie: teoria i badania empiryczne, Wydawnictwo ATR, Bydgoszcz.
6. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 stycznia 2005 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich oraz doradzania podmiotom.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.
9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.

ANTONI MICKIEWICZ, BOGDAN M. WAWRZYNIAK

PRZEBIEG KSZTAŁCENIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO KADRY DORADCZEJ
W OKRESIE PRZEDAKCESYJNYM I PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Słowa kluczowe: *szkolenie doradców, doradca rolniczy, doradca rolnośrodowiskowy, ekspert przyrodniczy*

STRESZCZENIE

W opracowaniu analizowano sposoby doskonalenia zawodowego doradców, w dwóch okresach funkcjonowania WPR. Szkolenia miały na celu kształcenie doradców, pozwalające na pełną realizację zadań wynikających z mechanizmów zawartych w programach (planach) rozwoju obszarów wiejskich. Szkolenia były ukierunkowane na doskonalenie zawodowe doradców rolniczych, doradców rolnośrodowiskowych oraz ekspertów przyrodniczych. Uczestnikiem kształcenia mogła być osoba legitymująca się kierunkowym wyższym wykształceniem. Koordynację szkolenia powierzono Centrum Doradztwa Rolniczego. W latach 2005-2010 kształceniem objęto 3,2 tys. doradców, czyli 75% ogółem zatrudnionych.

ANTONI MICKIEWICZ, BOGDAN M. WAWRZYNIAK

THE COURSE OF EDUCATION AND TRAINING OF COUNSELING STAFF BEFORE
AND AFTER POLISH ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Key words: *training of counselors, agricultural adviser, agri-environment counselor, environmental expert*

SUMMARY

The study analyzed ways of professional development of counselors in two periods of operation of the CAP. Training courses aimed at education of counselors, allowing for full implementation of tasks resulting from the mechanisms included in the programs (plans) for rural development. Trainings were also aimed at professional education of agricultural consultants, advisers and experts of agri-environmental schemes. A participant of training could be the holder of a higher education. Responsible for coordinating of the trainings were the Agricultural Advisory Centers. In 2005-2010 there were educated 3,2 thousand counselors (75% of Total employment).

e-mail: a.mickiewicz@zut.edu.pl

e-mail: bogdan.wawrzyniak2@neostrada.pl